

MIHAI CIMPOI ȘI CERCURILE HERMENEUTICE ALE „LUCEAFĂRULUI”

Andrei ȚURCANU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9450-8240>

Pornind de la definiția poemului eminescian „Luceafărul” ca fiind „marca ontologică a omului român”, academicianul Mihai Cimpoi inițiază o investigație (*Cimpoi, Mihai, Hyperion și Demiurg. „Luceafărul”, mit și dramă existențială. Editura Princeps Multimedia, Iași, 2019. 215 pag. ISBN: 978-606-8510-37-8.*), care se vrea o cercetare proprie bazată pe un demers critic și istorico-literar totalizator. Cunoscător în profunzime al scrierilor lui Eminescu, familiarizat cu manuscrisele poetului și cu exegeza eminesciană de aproape un secol și jumătate, cercetătorul înainteză atent, cu distanța oferită de o privire olimpică care ține sub observație orizontul general al creației eminesciene și al eminescologiei, dar și cu acribia hermeneutică iscoditoare căreia nu-i scapă detaliul și nuanța.

Definită drept „operă coronară”, „poem-sinteză”, „basm al ființei”, „poem inițiativ”, „dramă simfonică”, „poezie de amor”, „dramă a existenței” etc., scrierea eminesciană relevă, dincolo de multiplele interpretări și caracterizări tipologice, o expresie mito-poetică aparte a *ființei*. Ființa eminesciană, remarcă Mihai Cimpoi, se înfățișează „ca ființă tragică”. Dincolo de „banala și clasicizata interpretare ca alegorizare a sortii geniului, notată de însuși poetul într-un manuscris” exegetul urmărește efortul unui șir de eminescologi iluștri în identificarea și decelarea unor sensuri profunde și a unor semnificații care pun într-o ecuație insolită „lumea necesităților și lumea contingenței”, divinul imanentizat și divinul transcendent, complementaritatea lumii hyperioniane și lumea cercului strămt, a trecerii eterne, sentimentul acut al depărtării, căderea în sus a Luceafărului etc. Peste toate planează o umbră indestructibilă de tragism. O notă a poetului sugerează intenția de a schimba finalul poemului în sensul unui tragism eroic, á la Giordano Bruno, „între un infinit al lumii și infinitul totalității, amândouă integrate într-o unitate cosmică”, între infinitul care „nu acționează și nu pătimește, în timp ce infinitul-finit acționează și suferă”.

Un prim popas al investigației îl reprezintă ființa eminesciană, căreia cercetătorul îi găsește ca trăsătură definitorie „faptul că se gândește pe sine însăși cu o intensitate rar întâlnită”. Numită și „preaplin al gândirii”, și „deliciu al cugetării”, caracterizarea îl prinde pe poet în determinantele unui Narcis „ce se oglindește în propria gândire, la capătul procesual al căreia se transformă într-un Hyperion intelectualizat și impersonalizat...”. E chiar destinul eminescian cu ființa sa interogativă, scrutând „cruda taină existențială”. De aici și concluzia că ființa eminesciană „este prin excelență sintetizatoare” cu o „natură chenotică” sui generis. Starea de chenoză, explică Mihai Cimpoi, e starea „de suferință perpetuă și sfâșietoare”, „un hybris generalizat”, cu specificul unui „grad maxim al intensității”.

Sunt observații care se probează în investigarea genezei poemului, a avaturilor textului eminescian pornind de la basmul „Fata în grădina de aur” cules de Richard Kunisch, continuând cu cele patru versiuni din manuscris și terminând cu textul publicat de Titu Maiorescu și cu intențiile poetului de a redacta finalul „Luceafărului într-o viziune brunoniană. Calea „atât de lungă” a redactărilor apare, în studiul lui Mihai Cimpoi, ca o fascinantă cristalizare a unui întreg „complex tematic de motive”, arhetipuri „îndeplinind funcții simbolice”, toate fiind străbătute de „tensiunea unui mare patos” și tragism existențial. Sugestivă este, în acest sens, investigația semnificațiilor oferite de „departele” eminescian, asupra căruia dl academician revine ca la un camer-ton de primă importanță. E un *departe* care țintește „profunzimile abisale ale ființei” și, totodată, drama existențială eminesciană, zbaterea poetului între intensitățile gândirii, aplecată interogativ asupra misterului lumii, încercând să cuprindă totala negativitate „pre-morfică, pre-cosmică, pre-ontică – în care e proiectat *departele*” și închiderile ontologice declanșate de „relativitatea *visului* și a *clipei*”, de tragismul unui „mare Gol existențial”. Între aceste interogații existențiale, procesul elaborării „Luceafărului” apare eminescologului nostru ca „un Manuscris muzical, ca o Partitură” cu mai multe „continuumuri motivice”: continuumul suferinței „ce crește progresiv, scalariform, sub semnul totalității budiste („Totul este suferință”)și ecleziastice (cunoașterea este cea care sporește suferința)”, continuumul aplecat „asupra principiului eternei renașteri ciclice a vieții care guvernează lumea (pe dos)”, asupra universului-rotitor *același*, amintind de identicul nietzschean, al ciclității deterministe cu finalitatea unui „etern plâns”, un plâns permanent al ființei. Între aceste continuumuri „depărtarea exterioară e complementată de cea lăuntrică”, contrariile lumii fiind puse la Eminescu mereu în cumpănă, adunate într-un Întreg. E drept,

remarcă cercetătorul, „La hotarul dintre ființă și neființă, omul eminescian intră în zona *angoasei*, a indefinitului, a melancoliei, a singurătății, a abisului care nu se suprapune total nimicului, reprezentând și anumite posibilități (re)creative”. Ca dovadă a multiplelor posibilități, Mihai Cimpoi creionează un tablou sinoptic al receptării „Luceafărului”, stăruind apoi într-un capitol aparte asupra finalului „á la G. Bruno” menționat de poet în ms. 2257, f.429 verso. Ideea exegetului este că Eminescu „nu era împăcat cu oprirea din zbor al luceafărului-Hiperion, căci rămânea animat de aceleași „eroici furori”, de aceleași avânturi ale sufletului său însetat de absolut, sugerate de un vers brunian: *Destul ca sufletul să fie în chip nobil aprins...*”, presupunând că poetul, posibil, „s-o fi gândit și la o nouă încercare a ființei de a se arunca din nou, cu „avânt eroic” în *depărtare* pentru a afla încă ceva din tainele universului”. Dovadă a acestor posibile deschideri ale sunt variantele și versiunile poemului, din redactările cărui se profilează „un palpabil continuum imaginar”, care emană specifica energie a poeziei și gândirii eminesciene cu inconfundabilul ei halou tragic, care îl apropie pe poetul nostru de un alt tragic al umanității – Nietzsche.

Reflecțiile lui Mihai Cimpoi asupra poemului „Luceafărul”, mișcându-se în vârtejuri seducătoare de asociații și presupoziii, având mereu ca probă argumentul întregii opere eminesciene, considerentele altor exegeți, raționamentul filosofic sau literar bazat pe experiența gândirii și creației universale, incită spiritul critic al cititorului, constituind un stimulent puternic pentru noi și noi deschideri de orizonturi ale lecturii.

Notă. Cronica a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.